

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. ŻURAWIA 4 skr. pt. 24

00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04; 29-35-69

Telefon dyżurny 21-34-34

ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telex: 816-436

BD/94/15/89

"OKRĄGLY STÓŁ":
ZAINTERESOWANIA, SPEŁNIENIE OCZEKIWAŃ
I PRZEWIDYWANE NASTĘPSTWA
(1)

Komunikat z badań

Warszawa kwiecień 1989 r.

Wyniki sondażu CBOS, przeprowadzonego w dniach 6-10 kwietnia¹ r. 1989, wskazują, że zmalała uwaga, z jaką ankietowani śledzili obrady "okrągłego stołu" w końcowym ich okresie (tab.1). Jedynie 2,7% respondentów szczegółowo, a 13,8% dość uważnie obserwowało ich przebieg. Przeważało zainteresowanie umiarkowane. Rejestrowano jedynie najważniejsze problemy i wydarzenia (33,0%) lub wręcz przypadkowo zasłyszane bądź przeczytane informacje (33,6%). W porównaniu z danymi z marca tegoż roku² zmalała liczba zainteresowanych, którzy w jakimś stopniu śledzili przebieg obrad. Znacząco wzrósł natomiast odsetek tych, którzy deklarowali całkowity brak wiedzy na ich temat (z 7 do 16,5%). W świetle tych danych nie dziwi fakt, że większość (ponad 54%) nie czuje się wystarczająco kompetentna, aby powiedzieć, jakie są najważniejsze wyniki tych obrad.

Tabela 1

w procentach

Ocena zainteresowania przebiegiem rozmów przy "okrągłym stole"	Wskazania ankietowanych	
	III '89	IV '89
Uważnie (szczegółowo) śledzi- łe(a)m przebieg rozmów przy "okrągłym stole"	4,1	2,7
Dość uważnie śledziłe(a)m przebieg tych rozmów	17,1	13,8
Śledziłe(a)m jedynie najważniejsze problemy, wydarzenia	36,4	33,0
Wiem o nich tylko tyle, co przy- padkowo usłyszałe(a)m, przeczy- tałe(a)m	35,2	33,6
Praktycznie nic nie wiem na ten temat	7,0	16,5

¹ "Po zakończeniu obrad <<okrągłego stołu>>" - sondaż zrealizowany w dniach 6-10 kwietnia 1989 na ogólnopolskiej 1493-osobowej reprezentatywnej próbie dorosłej ludności.

² "Co o tym myślisz (13)?" - sondaż zrealizowany w dniach 28 lutego-2 marca 1989 na ogólnopolskiej 1500-osobowej reprezentatywnej próbie dorosłej ludności.

Zainteresowani przebiegiem rozmów przy "okrągłym stole" na ogół bardzo korzystnie oceniali informacje, jakich dostarczała na ich temat polska telewizja. Blisko 3/4 (73,8%) uznało je za wystarczające, 14% uważało, że mówiło się za dużo, a 10% - że za mało. Większość (72,5%) pozytywnie (w tym 11,4 zdecydowanie dobrze) oceniła pracę dziennikarzy telewizji obsługujących obrady przy "okrągłym stole" (7% oceniło ją źle, a 19% nie miało na ten temat zdania). Nieco mniej osób (66%) porę nadawania informacji uznawało za właściwą (29,4% było niezadowolonych). Zdecydowanie przeważały opinie, że relacje były ciekawe (71% wobec 24 uznających je za nudne) i rzetelne, nie tendencyjne (odpowiednio: 65 i 28%). Największe rozbieżności występowały w ocenach co do ich kompletności (52% określiło je jako pełne, a 41% - okrojone).

Trudno stwierdzić, w jakim stopniu zmniejszenie zainteresowania rozmowami wynikało ze znużenia (długi okres trwania), a w jakim - z rozczarowania przebiegiem i coraz wyraźniej rysującym się kształtem końcowych ustaleń. Faktem jest jednak, że nie zaspokoily one w pełni oczekiwań Polaków.

Większość ankietowanych wiązała z rozmowami przy "okrągłym stole" określone nadzieje i oczekiwania. Ostatni sondaż wskazuje, że można je określić jako raczej duże i umiarkowane niż bardzo duże. Niemal jednakowo liczne są bowiem grupy respondentów określających wcześniejsze nadzieje jako znaczne i tych, którzy oceniali je jako niewielkie lub żadne: 44,7 i 43,4%. Obrazuje to poniższe zestawienie.

Nadzieje i oczekiwania związane z rozmowami przy "okrągłym stole"

Odsetki respondentów

Bardzo duże	6,9	} 44,7
Duże	37,8	
Niewielkie	33,0	} 43,4
Żadne	10,4	
Trudno powiedzieć	11,9	

Brak było jednoznacznego stanowiska, czy "okrągły stół" spełnił nadzieje i oczekiwania zarówno ankietowanych, jak i większości Polaków (tab.2). Znaczna część (22-25,5%) nie miała na ten temat

Tabela 2

Odpowiedzi na pytanie: "Czy <<okrągły stół>> spełnił, czy też zawiódł nadzieje i oczekiwania"	w procentach	
	osobistych	społecznych
Całkowicie spełnił	2,2	1,1
W większej części spełnił	30,1	34,8
	} 32,3	} 35,9
W tym samym stopniu spełnił, co zawiódł oczekiwania	25,1	28,9
W większej części zawiódł	8,6	6,4
W pełni zawiódł	2,5	1,1
	} 11,1	} 7,5
Ludzie nie mieli (nie miały(a)m) żadnych oczekiwań związanych z "okrągłym stołem"	9,3	2,1
Trudno powiedzieć	21,8	25,5

zdania. Ci, którzy je mieli - najczęściej odpowiadali pozytywnie: 32,3% wyraziło przekonanie o spełnieniu większości własnych, a 35,9% - społecznych oczekiwań. Przeciwnego zdania (że "okrągły stół" w większej części lub zupełnie je zawiódł) było odpowiednio: 11,1 i 7,5%. Liczne były jednak grupy prezentujące pogląd (1/4 w odniesieniu do sfery osobistej, blisko 29% - społecznej), że "okrągły stół" w takim samym stopniu spełnił, co zawiódł pokładane w nim nadzieje. Z danych tych wynika, że korzystniej oceniana była realizacja społecznych niż osobistych oczekiwań ankietowanych. Na rozczarowanie efektami rozmów w ważnych dla respondentów sprawach wskazują także odpowiedzi na pytanie: "Czy przy <<okrągłym stole>> zostały rozwiązane problemy ważne dla takich ludzi jak Pan(i)?" Zawiera je poniższe zestawienie.

<u>Odpowiedzi badanych</u>	<u>Odsetki respondentów</u>
Zdecydowanie tak	3,7
Raczej tak	25,6
Raczej nie	24,7
Zdecydowanie nie	8,6
Trudno powiedzieć	37,0

Odpowiadający twierdząco stanowili mniejszość (29,3% wobec 1/3 mających opinię przeciwną i 37% wstrzymujących się od jej wyrażenia). Niezależnie od ocen stopnia realizacji społecznych oczekiwań wiązanych z "okrągłym stołem" założeniem badań było również poznanie odczuć opinii publicznej co do ich zakończenia. Przedstawiliśmy respondentom pary przeciwstawnych stwierdzeń, prosząc o wybór tych, które wydają się im bardziej trafne.

<u>"Z jakimi odczuciami odebrał(a) Pan(i) zakończenie rozmów przy <<okrągłym stole>>?"</u>	<u>Odsetki respondentów</u>
Z nadzieją, wiarą w lepsze jutro	64,4
czy też:	
Z obawą, lękiem o przyszłość	31,7
Z zadowoleniem, że rozmowy skończyły się pomyślnie	64,2
czy też:	
Z rozczarowaniem, że tak niewiele osiągnięto	29,1
Z ufnością, że przyjęto dobry program reform	35,2
czy też	
Nieufnie, bo nie wiadomo co z tego wyniknie	58,9

Wprawdzie wśród ankietowanych przeważa zadowolenie a także nadzieja, wiara w lepsze jutro, to jednak liczne są grupy tych, którzy zakończenie rozmów odebrali z obawą i lękiem o przyszłość bądź rozczarowaniem ich rezultatami. Wyrazem rezerwy wobec ustaleń "okrągłego stołu" jest częstsze deklarowanie nieufności ("nie wiadomo co z tego wyniknie") niż zaufania do przyjętego programu

reform - pewności, że jest dobry. Na niepokój i niepewność wskazuje również fakt, iż z przedstawioną pod osąd badanych tezą: "umowa społeczna zawarta przy <<okrągłym stole>> daje pewność rozwiązania najważniejszych spraw Polski" zgodziło się 33,8%. Większość natomiast (63,6%) wyraziła pogląd, że nie ma co do tego żadnej pewności. Jednocześnie blisko 1/3 (31,3%) spośród wielu twierdzeń w różny sposób określających, czym jest "okrągły stół", wybrała sformułowanie, że jest to: "wydarzenie, które niepotrzebnie rozbudziło nadzieje Polaków".

W czasie trwania obrad osiągnięcie porozumienia uważano za dużą szansę na korzystne zmiany w większości ważnych dla kraju i społeczeństwa dziedzinach życia. Dziś, gdy znane są już ustalenia umowy społecznej, nadzieje wyraźnie się zmniejszyły (tab.3). Obecnie najczęściej dostrzega się możliwość poprawy kontaktów gospodarczych z Zachodem (62,6%, w tym 18,1% respondentów spodziewa się, że nastąpi ona bardzo szybko). Utrzymuje, a nawet pojawia się częściej przekonanie o poprawie sytuacji politycznej (60,2%, w tym 11,2 - że szybko). Nadal, choć w mniejszym stopniu, przeważa optymizm w ocenach perspektyw polskiej gospodarki - 58,8% badanych, a 52,4% przewiduje rozwiązanie problemów rolnictwa (choć szanse szybkiej poprawy dostrzega się tu rzadko).

Rzadziej (różnica 4 - 7% w odniesieniu do danych z marca br.) - przewidywano poprawę w takich dziedzinach, jak: spokój społeczny (45,5%), zaopatrzenie rynku (40,2%), organizacja pracy w przedsiębiorstwach i instytucjach (35,6%) czy stosunek ludzi do pracy (34%).

Znacznie pogorszyły się prognozy odnośnie do tych dziedzin, od których bezpośrednio zależą warunki życia społeczeństwa. W porównaniu do danych z marca, o 10 - 11% zmniejszyły się odsetki osób oczekujących poprawy poziomu dochodów społeczeństwa i stabilizacji cen. Niemal o tyle samo wzrosły przewidywania pogorszenia sytuacji w tych dziedzinach. Taka zmiana opcji spowodowała, że bardzo zbliżone są grupy prognozujących zarówno poprawę, jak i stagnację i pogorszenie sytuacji. Procentowy rozkład opinii na temat spodziewanego poziomu dochodów ludności wygląda odpowiednio: 30,2, 24,2 i 24% ogółu; zaś szans opanowania drożyzny, wzrostu cen - 25,5, 28,3 i 25,1%.

Tabela 3

w procentach

Przedmiot prognozy	Respondenci											
	przewidyujący:											
	poprawę					brak zmian						
	bardzo szybko III '89	IV '89	po pewnym czasie III '89	IV '89	ogółem III '89	IV '89	III '89	IV '89	pogorszenie III '89	IV '89	nie mający zdania III '89	IV '89
Sytuacja gospodarcza	1,8	1,5	59,1	57,3	60,9	58,8	23,7	20,2	5,7	6,6	9,7	14,3
Sytuacja polityczna	9,3	11,2	49,0	49,0	58,3	60,2	21,2	18,6	6,1	3,8	14,4	17,4
Spokój społeczny	8,2	8,9	42,3	36,6	50,5	45,5	19,9	22,9	11,9	9,4	17,7	22,2
Zaopatrzenie rynku	2,2	1,2	45,3	39,0	47,5	40,2	31,6	30,3	10,5	13,6	10,4	15,9
Organizacja pracy w zakładach	4,5	3,1	38,4	32,5	42,9	35,6	30,9	32,2	5,1	5,0	21,1	27,2
Wysokość zarobków i dochodów ludzi	2,9	1,3	38,1	28,9	41,0	30,2	30,6	24,2	16,3	24,9	12,2	20,6
Stosunek ludzi do pracy	4,9	3,7	32,9	30,3	37,8	34,0	38,1	39,0	6,9	4,8	17,1	22,1
Walka z drożyzną, wzrostem cen	3,3	1,9	32,7	23,6	36,0	25,5	31,0	28,3	16,4	25,1	16,6	21,2
Problemy rolnictwa	-	3,8	-	48,6	-	52,4	-	17,9	-	8,2	-	21,6
Kontakty gospodarcze z Zachodem	-	18,1	-	44,5	-	62,6	-	9,9	-	1,1	-	26,3

Po zakończeniu rozmów przy "okrągłym stole" nadal mamy do czynienia z polaryzacją opinii dotyczących wielkości zmian, jakie w ich wyniku zajdą w Polsce (tab.4). Porównywalna jest liczba optymistów (blisko 41%), wyrażających wiare, że będą one duże i doprowadzą do gruntownej (4,2%) lub znacznej (36,6%) przebudowy obecnego systemu, co pesymistów (44%), wyrażających przekonanie, że będą one niewielkie (34,8%) bądź żadne (9,2%). Trzeba stwierdzić, że ustalenia "okrągłego stołu" nie wpłynęły znacząco na zmianę opinii w tej kwestii. Ogólnie nie różnią się one od ocen marcowych. Daje się zauważyć jedynie niewielki wzrost nadziei na znaczną przebudowę, chociaż zmniejszyła się wiara w możliwość gruntownych zmian systemowych.

Tabela 4

w procentach

Poglądy na wielkość zmian w Polsce w wyniku ustaleń "okrągłego stołu"	Wskazania badanych	
	III '89	IV '89
Będą bardzo duże i doprowadzą do gruntownej przebudowy obecnego systemu	5,7	4,2
Będą duże i doprowadzą do znacznej przebudowy	33,9	36,6
Będą niewielkie, nie doprowadzą do przebudowy obecnego systemu	38,3	34,8
Nie będzie żadnych zmian	8,5	9,2
Mam inny pogląd	1,9	1,7
Trudno powiedzieć	11,5	13,3
	39,6	40,8
	46,8	44,0

W okresie przygotowań do rozmów przy "okrągłym stole" dominował optymizm w ocenach ich skutków dla kraju i społeczeństwa. Obecne deklaracje badanych wydają się świadczyć, że wycofuja się z tego optymizmu. Wyrazem tego jest fakt, że przekonania o spełnieniu osobistych i społecznych oczekiwań, rozwiązaniu problemów własnych i kraju czy możliwościach poprawy warunków życia są umiarkowane. Przemawiałyby za tym także relatywnie często wyrażana nieufność wobec przyjętego programu reform i sceptycyzm w ocenach możliwości porozumienia się we wszystkich kwestiach diskutowanych przy "okrągłym stole". Przeważa dziś przekonanie, że różnice zdań są zbyt duże, aby pełne porozumienie było możliwe (prezentuje je 57,5% ogółu ankietowanych).